

הלכות שבת סימן שיח

באר הגולה 276

ראשונה: יז (קח) האסור לתן צונו (על המחתם) אפילו להפשיט, כל שהמחתם חם בלבוש שאלו היה מניחו שם (קט) הרבה היה בא לידי בשול דהינו שיהיה יד סולדת בו, שדין מניח על-גבי מחם (קי) פדין מניח כנגד המדורה, (קיא) ואם אינו חם בלבוש, (קיב) מותר: יח האלפס והגרמה (קיג) שהעבירן מרתחין מעל-גבי האור, אם לא נתבשל בל-צרכו אין מוציאין בקפו מהם, (קיד) *שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל, ואם נתבשל (קטו) כל צרכו, מותר; אבל צמר ליורה, אף-על-פי שקלט העין (מ) (קטז) אסור להגיס בו (פרוש, לנענע אותו בכף): הגה (מא) ולכתחלה יש לזהר * (קיז) אף בקדרה

באר היטב

העצים, אבל ברישא מדי שהביאו שניהם האור והעצים ביחד, כ"מ בשם ר"י ב"רבי. וצ"ל דמדי שלא הוצית האש אלא הביאו מקום אחר והתנו פה, דאלו הוציתו חזיב משום סכסוך, ורש"י פרש דכשפולין חזקת מקומם למקום היא מתלפף מרחם הליכתו חזיב משום סכסוך. ועין ר"ל בן-חביב סימן כא. וכתב המ"מ: וי"א שאין חזיב בהגסה אלא בהגסה ראשונה, אבל משהגיס פעם א', דכלא מגיס מתבשל, פטור, וכ"ד הרמב"ן והרשב"א, ובודאי לדיה כל שאין בבשולו חזיב כגון מבשלת בל-צרכו אין בהגסתו חזיב, עכ"ל. וב"י סימן רנ"ג כתב בשם הפל"ב דמגיס חזיב משום מבשל אפילו בקדרה מבשלת בל-צרכה כל זמן שהיא על האש, ע"ש: (מ) אסור. דקנה יש משום צובע: (מא) ולכתחלה וכו', והעולם נהגו הפך במיני קטניות שמוציאין אותן בכף פירן דא"א בענין אחר, ויש להם על מי שסכסכו, ע"ש סימן רנ"ג ס"ד, מ"א. וט"ז כתב: מלע"ד דהוצאה בעלמא בלי שום הפוך בקדרה אלא לקח חתיכה אין כאן זהירות, אע"פ שלא נתבשל בל-צרכו אסור אפילו בהוצאה שנמצא מגיס, מ"מ כנגד בל-צרכו אין להתמיר בהוצאה, רק שיתמיר להפך בקדרה הרצוה להתמיר, ועין סוף סימן שכא, ועין בפנים מאידות סימן פד:

משנה ברורה

בכל גוני אין לאסור: יז (קח) אסור לתן צונו וכו'. לפי מה דמסיק הרמ"א לעיל בסעיף טו בהג"ה, יש להקל בזה אם היה דבר מבשל ולא נצטנן לגמרי⁽¹¹⁴⁾: (קי) הרבה, דחשיבין שפא לשפח וינחמין שם עד שיתבשל: (קי) קדין מניח וכו'. ורצה לומר, ומבאר לעיל בסעיף יד ודאפילו להפיק צנתו אסור אם יכול לבוא לידי בשול: (קיא) ואם אינו וכו'. ואם המחתם עומד על-גבי האש, ענין לעיל בסעיף ח: (קיב) מותר. אפילו אם הצונן הוא דבר שלא נתבשל מעולם: יח (קיג) שהעבירן מרתחין. נקט 'שהעבירן' לרביהא, דאפילו בזה אסור בשולא נתבשל בל-צרכו⁽¹¹⁵⁾, ובנתבשל בל-צרכו, אפילו עומד על-גבי האור מותר להוציא בכף, כן משמע בבית-יוסף, אבל באליה רבה מסיק (קל) דיש לאסור בזה⁽¹¹⁶⁾: (קיד) שנמצא מגיס וכו'. וכל-שכן להגיס ממש דאסור, ויש חזיב חשאת בזה לפי מה שפסק השלחן-ערוך לעיל בסעיף ד, ובזה מביע וקמריב להבשול⁽¹¹⁸⁾ וחשיב (קל) כמבשל: (קטו) בל-צרכו מותר. אפילו להגיס בו, דאין בשול אחר בשול, וכדלעיל בסעיף ד: (קטז) אסור להגיס בו. משום צובע, (קלח) שכן הוא מלאכת העביעה להגיס תמיד כדי שלא יתחרה, גם על-ידי הגסה נקלט העצב בצמר יותר: (קיז) אף בקדרה וכו'. אלא יתפוך הקדרה לקצנה ולא יוציא בכף. ועין באחרונים דלא נהיגין להתמיר בזה, דבאמת העקר כמו שכתבנו מתחלה דמבשל בל-צרכו אפילו להגיס מותר, ובמבאר לקמן בסימן שכא סוף סעיף יט: והרצוה להתמיר נחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף אין להתמיר כלל⁽¹²⁰⁾

שער העינין

(קל) פן הוכיח מל-בו, והלכתי-בו אם היה הגסה ממש יש בו חזיב חשאת⁽¹¹⁷⁾ בין שהיא על האש, ובמו שכתב הפגן-אברקם בשמו. ומה שרצה להאליה רבה לזכות דאפשר דמדי הכל-בו בלא נתבשל בל-צרכו לא נהירא, מדמסיים תפך דלחכי מותר לשחוק בעלים בעין הפורח בהורן הקדרה, לפי שהוא אסור הורנה כן קצא, ובדי שם מבשל בל-צרכו, פרומשמע מהתשובה שהביאה בבית-יוסף בסוף סימן שכא: (קל) אבל בהוצאה הכף אסור הוא רק מדרבנן, שהוא בעין הגסה⁽¹¹⁹⁾, פן משמע בהורן הפגיד ובכל-בו: (קלח) וזהו טעם הר"ן וזהו דאיה לזה מהירושלמי, וצריך עיון גדול, דמתיירושלמי משמע דאף באניה טיחה מותר, ודלא כמבלי דחשיבין להגסה. וטעם השני הוא טעם הראשון בחרין שני, ויש עוד טעם בחרין ראשון, דהסמנים צריכין בשול לעולם, ונפקא-מנה אם מבשל סמנים במים בלא צמר, דלשני מרעין הקודמין מותר

תרגום: 1 ראה משנה ברורה סוף-קטן ק.

ח' תוספות בשבת ט"ח אעבדא ר' רבה רב' ור'א כבי ריש בליחא ותרין שם ט' הר"ן בפרק קמא דשבת י"ח אהרןמא ויורה דעה נוסחה

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה והוא]

עין שם שפירקין ל'שבת' (113).

פלטה חשמלית שיש סלילי מתכת בכולה, דעת הגר"ש אלישיב (שם ס"ק ו) שאסור להוציא בכף מקדירה המונחת על גבה, אכן, אם מונחת הקדירה על גבי הפח בסמוך לאש ממש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיש להחמיר ולהחשיבה כמונחת על גבי האש, ובקצות השולחן (סי' קכד בד"ה ס"ק ו) מבואר, שכל שהקדירה מונחת בסמוך לאש במקום שמתבשל שם, נחשבת היא כעומדת על גבי האש.

וקדירה העומדת על גבי קדירה, וחום העליונה הוא בשיעור שחיד סולדת בו, דעת הגר"י קרליץ (שם עמ' קצו) שנחשבת היא לענין הגסה ככלל העומד על גבי האש.

ואם יש איסור הגסה במאכל יבש שאין בו חטב, הכתפק הפמ"ג (סי' רנ"ג אי"א ס"ק ל"ב) שיתכן שהפיתו ומיעוכו אינם נחשבים הגסה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שם ס"ק ד) שמסתבר שמותר להגיס בו, והוסיף, שלהוציא בכף מותר אף מתחתית הקדירה, וכן לחתוך קוגל על גבי האש, דעת הגר"שז איערבך (מאור השבת ח"ב מכתב יט אות ב) שמותר.

ולגיס במים, כתב המקור חיים (סי' י"ח, סי' רנ"ב ס"א) שאסור, וכן כתב הקצות השולחן (שם) שכיון שלא התברר היטב בפוסקים הטעם לאיסור הגסה בתבשיל מבושל כל צרכו, יש לאסור גם הגסה במים, מאידך, בשו"ת אבני נזר כתב (א"ח סי' נט), שאין במים איסור מגיס, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות יד), וכן דעת הגר"ש אלישיב (שם אות ד). והוסיף הגר"י קרליץ (חוט שני שם) שלא במים בלבד אין איסור הגסה, אלא הוא דה"ל בכל דבר לח, ולכן מותר להוציא מרק על ידי מצקת מקדירה העומדת על גבי האש, אם אין במרק חתיכות, מאידך, הגר"שז איערבך כתב (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות א) שאין להגיס במרק צלול, אלא כשאין עומד על גבי האש.

ולכסות קדירה שאינה מבושלת כל צרכה, מבואר בשו"ע לעיל (סי' רנ"ד ס"ד וסי' רנ"ז ס"ד) ובמשנ"ב (סי' רנ"ד ס"ק כג) שאסור, מפני שהכיסוי גורם לה להתבשל, והוסיף בביה"ל (סי' רמ"ד ד"ה גורם), שלדעת הבית מאיר אסור לכסותה אפילו כשאינה מונחת על גבי האש, מפני שגם שמירת החום גורמת לה להתבשל.

ולענין כיסוי קדירה העומדת על גבי האש, כשהתבשיל שבה מבושל כל צרכו [שמבאר בגמ' חולין קח, ב, וברש"י שם, שמועיל הכיסוי לתבשיל כהנסה], כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ו) שאסור, כיון שלפי התפארת שמואל הטעם לאיסור מגיס הוא שמה שיעור רינהגו היתר אף בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו, וטעם זה שייך אף לגבי כיסוי קדירה, וכן כתב השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק פא) שמסתבר להחמיר בזה, כיון שפעולה זו מועילה כהנסה, שעל ידי הכיסוי מתבשלים אף חלקי התבשיל הרחוקים מהאש.

מאידך, הגר"שז איערבך (מאור השבת ח"ב מכתב יט אות א, ששי"כ פ"א הע' מב) כתב שמותר, כיון שידוע לכולם שכיסוי הקדירה ממהר את בישול התבשיל המונח בה, ולא יטעו לחשוב שמותר לכסות קדירה שאין התבשיל שבה מבושל כל צרכו, מה שאין כן בהגסה, שאינה חמורה בעיני אנשים, ושייך לטעות בה, וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שם עמ' קצו) שנראה שמותר, שדברי הגמ' שכיסוי הקדירה נחשב כהגסה לא נאמרו אלא לגבי תערובת הטעם בתבשיל, אך לענין בישול ההתייכות אין כיסוי הקדירה מועיל, ולכן לא הוזכר בפוסקים שאסור לכסות את הקדירה.

לגבי עירוי מים ממיחה לקדירה העומדת על גבי האש, דעת הגר"י קרליץ (שם) שאף על פי שעל ידי הקילוח מתערב התבשיל במקצת, מ"מ מותר לעשות כן, מפני שעירוב זה אינו בכלל הגסה, כיון שההתייכות והתבשיל אינם מתערבים כ"כ על ידי זה, וכן כתב הקצות השולחן (שם). ולדעת הגר"שז איערבך (ששי"כ פ"א הע' מב, ובח"ג שם, שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' יב אות ב), יתכן שמותר לערוך מהמיחה בנחת, כיון שטעם איסור ההגסה בתבשיל מבושל כל צרכו מהתורה אינו מובן, ועל ידי השפיעה בנחת יש היכר, ולא יבואו כלל להגיס, ולדעת הגר"ש אלישיב (שבת יצחק שהיה וחזרה פ"ו אות ג), המשך במילואים עמוד 49

(113) שם (ס"ק טו) יישב, שמדובר באופן שהבשר מונח בתוך הקדירה שהתבשל בה, ואין שם חטב, ולכן אין ההנחה כנגד האש נחשבת כעליה אלא כהמשך בישול ורע"ש תירוצים נוספים, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' לו ס"ק יד) שיתכן שצ"ל קדר נחשב כמבושל ולא כצלוי, ורק אם מניח את הבשר ע"ג גחלים או שיפוד, נחשב הוא כצלוי ונלדעתו יישוב זה אינו דחוק. והוסיף שיש ליישב, שכל שלא יקבל המאכל טעם צלי ממש, אלא רק יתייבש קצת, אין הנחתו כנגד האש נחשבת כעליה ונראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק מא), וכן נוטה דעת הגר"ש אלישיב למעשה (מאור השבת סי' ח ס"ק יב). והוסיף, שמי"מ מותר להניח מאכל כנגד האש במקום שחמים גדול, על דעת להסירו לפני שישתנה טעמו לטעם צלי, ואין חוששים שמא ישכח להסירו, כיון שצליה אחר בישול באופן זה אינה אלא חומרא.

ולדוסיף כמה טיפות מים לתוך סיר עם קיגל העומד על האש, כדי שלא ישרף [באופן שאין בכך איסור בישול או חזרה, כגון שנוטלים ממיחה או מקדירה אחרת העומדים על גבי האש], דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ב פכ"ט ס"ק יט) שמותר ואין בכך חשש בישול אחר אפיה, כיון שטיפות מועטות אלו אינן גורמות לשינוי במאכל אלא רק מונעות ממנו להישרף, וכעין דברי החזו"א הנ"ל, אך ליתן בו יותר ממועט מים אסור. ודעת הגר"שז איערבך (ששי"כ פ"א הע' מג), שטעם ההיתר להוסיף מים אף אם כבר התייבש הוא כיון שרבים הם הפוסקים הסוברים שבישול אחר צלי שזדה מבושל קודם לכן, מותר, וכיון שהבישול הוא המשך מהבישול הקודם, יש לסמוך על הצד בחזו"א הנ"ל שצ"ל קדר נחשב כמבושל ולא כצלוי. [ובאופן עירוי המים לתוך הסיר, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק קיג)].

[משנ"ב ס"ק קח]

ולא נצטנן לגמרי (114).

(114) וכשהצטנן לגמרי, ראה מש"כ לעיל (ס"ק צ) שיש להקל בשעת הצורך.

[משנ"ב ס"ק קיג]

כשלא נתבשל כל-צרכו (115) וכו', ד"ש לאסור פ"ה (116).

(115) ולהגיס בכלי שני שיש בו תבשיל שאינו מבושל כל צרכו, חם בשיעור שחיד נכית בו, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני פכ"ט עמ' קצו) שאסור.

(116) והחזו"א כתב (א"ח סי' לו ס"ק טו), שאם רוצה להשאיר את הקדירה על גבי הכירה, מחמת שאינה גרפה, ואם יסיר ממנה את הקדירה לא יוכל להחזירה, מותר להוציא ממנה בכף, אף על פי שהיא עומדת על גבי האש, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קצו אות ו). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה טו) כתב, שאם משהה את הקדירה על גבי האש לצורך מצוה, כגון לצורך אורחים או ילדים שעדיין לא אכלו, מותר להוציא ממנה בעודה על גבי האש, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"י סי' יא אות ב) לגבי קדירה כבדה שאוכלים ממנה אנשים רבים, שאם אי אפשר להסירה, יש לסמוך על דברי החזו"א, והוסיף, שכשמוציא מהקדירה, צריך להזהר שלא לערב מעט בקדירה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פמ"א אות ב ס"ק ב) שצריך להזהר מזה, והוסיף, שכמו כן אין להוציא את התבשיל מתחתית הקדירה, מאידך, בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד בישול אות ט) כתב, שאף אם הקדירה כבדה, אסור ליטול ממנה בכף כשהיא על גבי האש.

להוציא תבשיל מקדירה העומדת על גבי האש על ידי מולג, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שם) שמותר אף לדעת הא"ר, מפני שלא נאסר לעשות כן אלא בכף, מחמת שרגילים להגיס בה, מה שאין כן במולג שאין רגילים להגיס בו, ומ"מ יש להזהר שלא להגיס על ידו.

להוציא בכף מקדירה מבושלת כל צרכה העומדת על גבי הפח המכסה את האש [בלע"ז] שלא כנגד האש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות יא) שמותר, כיון שהטעמים לאיסור הגסה אינם שייכים אלא על גבי האש ממש, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שם ס"ק ה). ולפ"י,

קלט באר הגולה

הלכות שבת סימן שיח

בכל ענין (פסקי מהרי"ו): יט' אכסור לטות שמן ושום על הצלי בעודו (קיה) כנגד (מג) המדורה אפלו נצלה הצלי מעוד יום, דמקל מקום ותבשל השום ותשמן:

שיט דין הבורר בשבת, ובו י"ז סעיפים:

א *הבורר אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלים *ובורר מין מין אחר, ונקיים קנקן ח' שבת ע"ד

באר היטב

בשול במ"ש סי"ו, ומשום נולד ליכא פין דאינו בעין, ובלבד שלא ירסקו בנדים רק יניקו עליו מצט מצט והוא נמוח מאליה, ואפשר דזהו מקרי בעין, כידי דהוי אקדחה שלש בה רטב, וצ"ע, עכ"ל. ומכאן ראיה שמתוך שבת שמן אפלו שנקפא ע"ג כידי קטחים וקטניות כגון לאקש"ין, ערביז"ן, היר"ש, שופתנים ע"ג קערה, אי"ז בשם דרישה וכו' אליה רבה הניח קצת בצ"ע, ע"ש:

באר הלכה

* הבורר אכל מתוך הפסלת, עין בפרימגדים שכתב בדבריו אם בדר, יש לומר דאסור לאוהק שבת⁽¹⁾, דנקנה כמלאכת שבת⁽²⁾, ועין שם מה שמסתפק בכמה דברים בענין זה, אולם לפי מה שכתב הגר"א לעיל בסימן שיח סעיף א', אין להתמיר בשאר מלאכות בשוגג לענין דיעבד, ועין שם בבאר הלכה, והנה כדלא העתיק המחבר שיטת התוספות דסבירא להו דאכל מן הפסלת הוא דקא כשאכל מרבה על הפסלת, הא אם הפסלת מרבה, דרך לברר האכל ובכלל ברירה הוא, משמע דלא קביא לה פה, וכן משמע לקמן בסעיף ד בהג"ה: * ובורר מין מין אחר וכו', לענין חיובא דנפח ודברה אין חלוק בין אם בדר אותו הפין שניה רוצה לאכל והפין השני נשאר על מקומו או להפוך וכן כשדעתו לאכל שניהם לאחור, והפרימגדים מסתפק בזה, ולא נהירא, דמשמע מלשון הר"מ דעקר חיובא הוא מתחת שפיר מין מין, ועין מה שכתבנו לקמן עוד בדגון נהן, אבל לענין הפסל בשבד בידו, אינו מתיר רק בשבד אותו הפין שרצה לאכל ולא להפוך, כי זה הפין חשוב כאכל והשני חשוב

משנה ברורה

בנחשלה כל צרכה ואינה על האש: יט' (קיה) כנגד המדורה. לאו דקא, (קלט) דהוא הדין במעביר את השפור שתחוב עליו הצלי מהאש, כל זמן שהוא רותח שהי' סילדת בו אסור לטות עליו, (קמ) ואפלו אם הניח אחר כך על הקערה שהוא כלי שני גס-כן אסור, דהא כמה פוסקים סוברים דברבורש כל זמן שהי' סילדת בו אפלו בכלי שני מבשל. (קמא) ומכל מקום בדיעבד אין לאסור בשאכל מנח בכלי שני, (קמג) דסמכין על הפוסקים דכלי שני אינו מבשל בכל גונו. (קמג) וכל זה בשום נשמן, דהוא דבר חי שלא נתבשל, (קמד) אבל בשמן שנקפא מתר לטות אפלו כנגד המדורה, דאין בו שוב משום בשול פין שפיר נתבשל, וכן שפכתנו למעלה בסעיף טו דהך זבש שפיר נתבשל אין בו שוב משום בשול, (קמס) ומשום נולד ליכא, פין דנקלע בהבשר ואינו בעין, (קמו) ובלבד שלא ירסקו בנדים, רק ניקנו עליו מצט מצט והוא נמוח מאליה. (קמו) והוא הדין דמתיר לטות משום זה בשמן אנו שנקפא, על גבי מיני קטחים וקטניות כגון לאקש"ין, ערביז"ן, היר"ש⁽²⁾ שנתנום על גבי קערה אף שהוא רותח, ורק שניקנו עליו מצט מצט והוא נמוח מאליה, וכו'. אימא בתוספתא: אחד נתן את האור, ואחד נתן את העצים, ואחד נתן את הקדירה, ואחד נתן את הפנים, ואחד נתן את הבשר, ואחד את התבלין, ובא אחר והניס, כלם חייבים [הינו], שהנחת האור חייב משום מקעיר, דכשהוא מוליך גחלת ממקום למקום הוא מתלבה מרות הליכתו, והנחת העצים גס-כן חייב משום מקעיר, כן כתב רש"י, ואידך פלוגא משום מבשל, וגם מניס נמי מטעם זה, שכל העושה דבר מצרכי בשול הרי זה מבשל, וכמו שכתב הרמב"ם: והנחת את הקדירה, מירי בחישה, וחייב משום שמתלבה ומתחזק הקדירה על ידי שנותנה על האש⁽¹²⁾, גמרא שם, ועין במגדול-עין, אחד נתן את הקדירה⁽¹³⁾, ואחד נתן את הפנים, ואחד נתן את הבשר, ואחד נתן את התבלין, ואחד נתן את העצים, ואחד הביא את האור, ובא אחר והניס, שנים האחרונים חייבים [כן] הוא הנרסא הנכונה בפי מה שהיה הגר"א בהנהגותיו על התוספתא, וכן הוא לפי מה שמצא הבית יוסף מנה בספרי הרמב"ם, ואין צורך עמה לשום דחק שנתקן מהר"י בירב בהקסוף-משנה, עין שם. וכתב הרב המגיד, דלדברי הפל' כל שאין בשול חיוב, כגון במבשלת כל צרכו, אין בהקסו חייב⁽¹⁴⁾, ובית יוסף פתב (קמס) בשם הפל' בו, דכשהיא על האש חייב בהקסו אפלו במבשל כל צרכו, בלי-בשול שגנו, שקורין סאמאואר⁽¹⁵⁾, שהותם מערב-שבת, אסור לטל ממנו מים בשבת כשאנו גורח מן הגחלים [כן] כתב בספר תוספתא-ירושלמי לעיל בסימן רנג, עין שם שהביא זה בשם ירושלמי דקאמר שם דמולקא ששאנו גורח אין שותין ממנו בשבת, הטעם, מפני שהוא עשוי פרקים הוא מתירא שפא ותאכל פרוקו והוא מוסיף מים⁽¹⁶⁾, ולפי זה יש להחריב בשליש לשותין מן הכלי-בשול שלנו קדם שקיעה ובאמצע קדש עליו היום, שלא לשותות ממנו עוד:

הנהגה *הבורר' הוא אחד מל"ט אבות מלאכות של שבת, ונחבין עליה גם-כן חטאת בשוגג ומיתה במזיד כמו על שאר מלאכות, ובפנינו חנוכה הרבה אנשים נכשלים באסור בורר, וצ"ל פן ארצה לבאר אותה דעור השם בכל פרטיה, ואע"פ לזה הסימן הקדמה קצרה, והוא: אין חל אסור בורר מן התורה כי אם באחד משלושה אפנים, שאז דרך ברירה היא כן בחל: א) אם בורר פסלת מן האכל, אפלו בורר בקדו ודעתו לאכל מזר (ב) גס-כן חייב, שזהו דרך ברירה בחל לברר הפסלת מן האכל. ב) אם הוא בורר בכלי שדרה לברר בה, כגון כנפה ובקרה, חייב אפלו הוא בורר האכל מן הפסלת ודעתו לאכל מזר, שכן דרך הבורר בכלי, פעמים הוא בורר האכל מן

שער הציון

הגסה כשאר תבשיל שבשל כל צרכו, וטעם זה אסור⁽¹²⁾, פן כתב הפרימגדים: (קלט) מגדאברהם וט"ז: (קמ) מגדאברהם וט"ז: (קמא) פרימגדים: (קמג) ואם טח על הצלי קדם שהפיהו בכלי בשום, אסור בקבוחש עד כדי גטילה, ואם טח בשמן, אסור עד ששים, פרימגדים, עין שם עוד: (קמג) כגון אברהם: (קמד) דאי אינו נקפא הוי בכלל דבר לח שנגטען וישך בו בשול: (קמה) מגדאברהם, ואף דקסים אחר כך בערין עין, האלהיה רבה מצדד להקל, עין שם: (קמו) והאלהיה רבה פסב, ולפי מה שמבאר לקמן בסימן שכ במגדאברהם דכשה פוסקים סוברים דמתיר לרסק כדו לחוך הפוס, הוא הדין הכא דמתיר לרסק, וטוב להחמיר לכתחלה, דגם שם מהשלחו-ערוך משמע להחמיר: (קמז) פן הוא לפי דברי הפנימאברהם, ואף דברורשה לא נזכר 'קעט מצט, החוספת-שבת העתיק כהמגדאברהם, והטעם, דבמעט קעט נבלע תכף ומתיר אפלו להשימחטירין הנ"ל: (קמח) ולא ארע הטעם, דמאי צריא הגסה מבשול מפני, וכל הפוסקים מודים דבמבשל כל צרכו אין בו משום בשול, וכן אימא בתוספתא בקדו, וצ"ל-פנים בדיעבד בודאי אין לאסור בזה, וכדעת שאר פוסקים: (כ) הנינו לרב הפוסקים, וכמו שבארתי בבאר הלכה:

תהלים: 1 אטריות, 2 דתן, 3 מחם.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קודם

הזכיר זאת בדעת הרא"ש, משמע שסובר שהרא"ש מתיר בזה.

[שעה"צ ס"ק קיח]

[החתי"אדם מפסק 103].

(103) וכן כתב החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק ט), שכיון שכל האויר שבתור חם הוא, אין ההפסק שבין קרקעיתו לקררה גורם לדאור כלל.

דבריו, שלכאורה אופן זה נחשב כדרך בישול, ואין להחיר להניח את הקדירה אלא כנגד המדורה ולא בתוכה או בגניעה כח.

ובביאור מחלוקת הרשב"א והרא"ש, כתב החזו"א (שם) שלדעת הרשב"א מותר להניח את הקדירה בריחוק מהאש [בהפסק אויר], אף אם יתחמם התבשיל בשיעור שהיד סולדת בו, ולדעת הרא"ש אסור לעשות כן אם יתחמם בשיעור זה, והוסיף, שנמכר שסתם המשגיב ולא

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד קלח

(קובץ תשובות ח"א סי' לח) שאין בזה משום איסור נולד, שהרי אין לקצף זה קיום כלל. ואף לגבי הפרחת בלוני אויר במי סבון, דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פט"ז הע' פ"א) שאין למנוע זאת מהילדים, כיון שאין לבלונים אלו כל קיום.

[משנ"ב ס"ק קו]

ומכל מקום קדם שהסק התנור מותר להניח הפשטיד"א⁽¹¹¹⁾.

(111) ובטעם הדבר כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' נ), שאין הולדה אסורה, אלא כשעושה מעשה כדי להוליד, כגון כשמוציא את הפשטידה כנגד האש או בחמה, שבמעשה זה מחשיב הוא את המים הטלולים. והוסיף, שמעטם זה מותר לשותת קרח שהופשר מאילו, או שהתחמוץ שלא במקום חם ונימחה מאיליו. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פ"ז הע' י) שאם יש לו מים אחרים אין לשותת מים אלו, כיון שלא הותר הדבר אלא במקום צורך. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' שכ ס"ק לה).

[שעה"צ ס"ק קלז]

דאי יכול ללביע, אפלי יחזיק בק' שעה קטנה אסור⁽¹¹²⁾.

(112) וכן להניח חלה כנגד האש כשיש קרח על גבה ויכול להגיע לחום שהיד סולדת בו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לא) שאסור, מפני שקרח זה עושה ממים שאינם מבושלים, ואם יתחממו בשיעור שהיד סולדת בו, יעבור על איסור מבשל. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב לא אות ג) שכשיכול הקרח להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, אין לחמם את החלה, שאף על פי שהמים מתאדים, מימ מתבשלים הם לפני האידוי. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבט יצחק בישול פ"ח אות ד) שצריך להסיר את שכבת הקרח [יחד עם שכבה דקה מהחלה, משום איסור בורר] לפני החימום.

ואם הקרח אינו מונח על גבי החלה, אלא כבר נימוח ונבלע בה, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שטוב להימנע מלחממה כנגד האש. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שם) שהדבר תלוי, שאם כוונתו לייבש את הלחלוחית שעל גבי החלה, אסור להניחה כנגד האש, אך אם כוונתו רק לחמם את החלה, מותר להניחה שם, כיון שהלחות בלועה בחלה ואינה ניכרת, ולא אכפת לו אם תישאר.

בישול, מחמת שהוא יבש, לא נאסר להעמידו כנגד האש, ובטעם זה, ביאר מדוע אין חשש כאשר מחזיר קדירה [באופנים שמותר להחזיר בשבת] עם רוטב, שמא יתאדו המים ויצלה התבשיל ויעבור בכך על צליה אחר בישול, שמפני שבשעה שמחזירה אין שייך בה צליה, מחמת שיש בה רוטב, אין הוא נחשב כצולה. וראה מה שכתבנו בשעה"צ לעיל (ס"ק צו).

[משנ"ב ס"ק קא]

הינו על-פני א"תה כלי המפסקים⁽¹⁰⁹⁾.

(109) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' רג ס"ג ד"ה ויחזה) כתב, שאסור להניח מאכל על גבי קדירה ריקנית, משום איסור חזרה. וכן העיר החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יד), וכתב שכאן מדובר כשמוציא את המאכל כנגד האש, ולא על גבה.

[משנ"ב ס"ק קה]

סביב לאו דגם בנה ש"יך אסור נולד⁽¹¹⁰⁾.

(110) וכן לגבי הכנת מאכל הנקרא גלי על ידי הכנסת מים שמעורבת בהם אבקה למקור ער שנקרש, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' מא אות ד) שלדעה זו יש להחמיר בזה, ועל כן אין להקל בזה אלא במקום הצורך, או בדיעבד.

ולגבי בלים המלוכלכים בשומן, כתב לעיל (סי' רג ס"ק ק) שמותר להניחם בתוך מים רותחים כדי להדיחם, כיון שאינו עושה מעשה להמחות את השומן, ורק לערות עליהם רותחין אסור משום איסור נולד.

ולחפשי כנגד האש רוטב שרגילים לאוכלו כשהוא קרוש, כגון רוטב דגים, דעת הגרש"ז אויערבך (ששי"ב פ"א הע' קט) שמותר, מפני שמבואר בר"ן (שבת כד, א בדפי הרי"ף) שהאיסור להפשיר שומן הוא מפני שאין דרכו להיאכל אלא לאחר שנימוח, ונחשב הוא כפרי העומר למשקה, וממילא לא שייך איסור זה ברוטב שרגילים לאוכלו כשהוא קרוש. והוסיף, שנראה שרוטב דגים נחשב כמאכל, בין כשהוא קרוש ובין כשהוא נימוח.

ולגבי הקצף הנוצר בשפיכת משקה מוגז לכוס, כתב הגר"ש אלישיב

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד 276

[שעה"צ ס"ק קלז]

לקבל"ו אם קנה תכנה פקש' יש בו חייב תפארת⁽¹¹⁷⁾.

(117) ואע"פ שהתבשיל כבר מבושל כל צרכו, ולכאורה אין שייך בו תוספת בישול [וראה שעה"צ לחלן (ס"ק קמח)]. כתב הפמ"ג (סי' רנב

לכתחילה אין לערות לתוך הקדירה בעודה על גבי האש, אלא יש להדיחה על גבי הפח למקום שאינו כנגד האש כלל, או להחזיקה בידו ולערות לתוכה, ולאחר מכן יחזירה. ואם אינו יכול לעשות כן, דעתו שיערה לתוכה בנחת, כדי שלא יגרם העירוי לעירוב התבשיל.

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בדיני ביטול פמ"ב אות ב), שלמהר"א את הביטול באופן זה הרי זה ספק מעשה ביטול, ואין לעשות כן. ובשורת מנחת יצחק כתב (חי"ג סי' קלז), שלכאורה נראה שהקדמת ביטול על ידי לקיחת חלק מהאוכל אינה נחשבת יגרם ביטול, כיון שאינו אלא מסיר מניעה, ואין זה דומה להגסה, שעושה בה מעשה חטום למחר את הביטול, וסיים שצ"ע עוד בדבר.

דעת הגר"ש אריע"ר (ששי"כ פ"א הע' צ), שאם המים אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו, אסור להוציא מקצת מהמים, ואם חמים הם בשיעור זה, יש להסתפק אם אסור הדבר, ואם היו המים מבושלים כבר והצטנו קצת, דעתו (שם) שמותר להוציא מים. אכן, לגבי סגירת ברו הסקה, דעתו (שם פכ"ג הע' טו), שמן הראוי להימנע מלסגור, אם המים שבתור אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו, אף על פי שמבשלים הם.

[שעה"צ ס"ק קלז]

שהא קצין הנ"ל (119).

(119) ולהוציא בכף את חלק התבשיל המונח למעלה בקדירה בלא לעשות שום היפוך והגסה בשאר התבשיל, דעת הגרי"ש אלישיב (שבת יצחק ביטול פמ"א אות א) והגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק כ עמ' קצח) שמותר, כיון שהוצאה זו אינה דומה להגסה.

[משנ"ב ס"ק קיז]

אָפּל לְהוֹצִיא בְּכַף אֵין לְהַקְטִיר קָלָל (120).

(120) בביאור כוונתו כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ער ביטול אות ח), שלגבי הגסה אין חשש יזהרה למי שרוצה להחמיר, מפני שיש מעלה בחומרא זו, מה שאין כן להוציא בכף, שאין אפילו מעלה להחמיר. והוסיף, שאף הוצאה בכף מתחתית הקדירה אינה נחשבת הגסה לענין זה, ואין מעלה להחמיר בה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ביטול פמ"א אות ג).

משנ"ב ס"ק א) שהגסה פועלת בתבשיל יותר מאשר ביטול נוסף. ובחז"א (א"ח סי' לז ס"ק טו) מבואר, שהגסה על גבי האש הוא ענין מיוחד הפועל פעולת ביטול במאכל על ידי ריסוקו, וביאר הגר"צ קרליץ (חוט שני פכ"ט עמ' קצח), שיתכן שכוונתו שההגסה גורמת לשינוי באיכות התבשיל.

ודעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ביטול פ"מ אות א), שאף לסוברים ביטול אחר אפיה פטור, מי"מ בהגסה חייב, כיון שלא דושלים ביטול התבשיל עד ההגסה, ולפיכך נחשב התבשיל כמו שאינו מבושל כל צרכו. והשבתות השבת כתב (מלאכת מבשל ס"ק פא), שלפעמים נדבקות החתיכות שבקדירה זו לזו, ואינן מתבשלות היטב, ועל ידי ההגסה מפרידן וגומר את ביטולן. ובשו"ת אגרות משה כתב (א"ח ח"ד סי' ער ביטול אות ט), שמצוי שישנן חתיכות קטנות במאכל שלא התבשלו כל צרכן, ועל ידי ההגסה מתבשלות. וכן ביאר הגר"ש אריע"ר (אגרות שבת ח"א פ"א הע' קפא) שגם בתבשיל המבשיל כל צרכו יש עדיין מעט חלקים שאינם מבושלים כל צרכם, ומועילה להם ההגסה שיתבשלו גם הם. ובדברות משה (שבת ח"א פ"א הע' קכו, עמ' שער) ביאר, שעל ידי ההגסה נעשה כל התבשיל שווה בחמימותו ובטעמו.

ובמשנ"ב להלן (ס"ק קיח) כתב, שלדעת המגיד משנה אין ההגסה בתבשיל המבושל כל צרכו אסורה מהתורה. וביאור הטעם שאסרו חכמים (לפי שיטתו) להגיס בו, ראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק קיז]

ומק"ב להבשיל (118).

(118) וכן מבואר ברש"י לעיל (סי' תד ס"ד) שאסור למחר ביטול של מאכל. וכן דוד שיש בו מים שעדיין לא הספיקו לרתוח, דעת החז"א (ד"מ) והנהגות פ"ב אות יג) שאין להוציא ממנו מקצת מהמים, כיון שעל ידי כך ימהרו המים הנשארים להתבשל ונראה חז"א א"ח סי' לז ס"ק ג, וכן משמע בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ער ביטול אות כט), וכן

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד 278

אכן, אם דעתו של חבור לאכול את האוכל לאלתר ולהאכיל את הפסולת לבהמתו לאלתר, כתב הגר"ש אריע"ר (שם) שרשאי הוא לברור את הפסולת מתוך האוכל, כמו כן, אם רק הפסולת ראויה למאכל הבהמה, דעת הגר"ש אריע"ר (שם) שמותר לברור את הפסולת כדי להאכילה לבהמה לאלתר.

[ביה"ד ד"ה יז]

מלשון הרמב"ם (11) וכו', שאין קטקנים עליידי ברייתו לאכילה לעולם (12).

(11) וכן דקדק האגלי טל (זו"ר ס"ק א אות ב) מלשון התוספתא (שבת פ"ז ה"ז): "נענעבו לו פירות בפירות וכו', בירך אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן וכו', הרי זה חייב", הרי שכשבורר שני מינים, גם אם אינו רוצה באחד יותר מבבבירו, חייב משום כורה, וכן כתב החזון יחזקאל (על התוספתא שם).

(12) ומטעם זה התיר הגר"ש אריע"ר (ששי"כ פ"ב ס"ז) להשתמש בכיור שיש בו מסננת לסינון הפסולת מהמים, שכן הברירה אינה נעשית בשביל תיקון הפסולת, אלא בשביל למנוע מהפסולת העבה יותר לירד לתוך הצינור ולסתמו, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (א"ח משולש פ"ז הע' קיא) והגר"צ קרליץ (שם).

[משנ"ב ס"ק ט]

ומה שכתב 'קידו', הוא הדין בקנן ונתמחו (9).

(9) והבורר פסולת מתוך אוכל בקנן ונתמחו לאלתר, כתב בבית"ל לקמן (סי' תקי ס"ב ד"ה אם) שחייב, שאף על פי שהבורר בהם אוכל מפסולת לאלתר פטור כיון ששינוי הוא זה וכפי שכתב כאן בס"ק ב, מי"מ אין זה שינוי גמור, ומשום כך הבורר בהם פסולת מאוכל חייב. וכן כתב בבית"ל לקמן (סי' שכא ס"ב ד"ה מיד) שאין זה שינוי גמור, שכתב שהטעם שהבורר בהם אוכל מפסולת לאלתר פטור הוא משום שקנן ונתמחו אינם מיוחדים כל כך לברירה כנפה וכברה, ושאלו על פי כן אסרו רבנן לברור בהם [אוכל מתוך פסולת לאלתר] כיון שמוחידים הם לכך במקצת.

[ביה"ד ד"ה כז]

ואפלו ברי רק כדי להאכיל לבהמה נעופות לאלתר, נס"פ שרי (10).

(10) ולברור פסולת מתוך אוכל כדי להאכיל את הפסולת לבהמתו לאלתר, ורצונו שהאוכל לא יהיה מעורב בפסולת, דעת הגר"ש אריע"ר (ששי"כ פ"ג הע' יד) שאסור אע"פ שהוא משתמש עתה בפסולת אין היא נחשבת מחמת כך לאוכל, כמבואר ברש"י להלן (ס"ה).

